

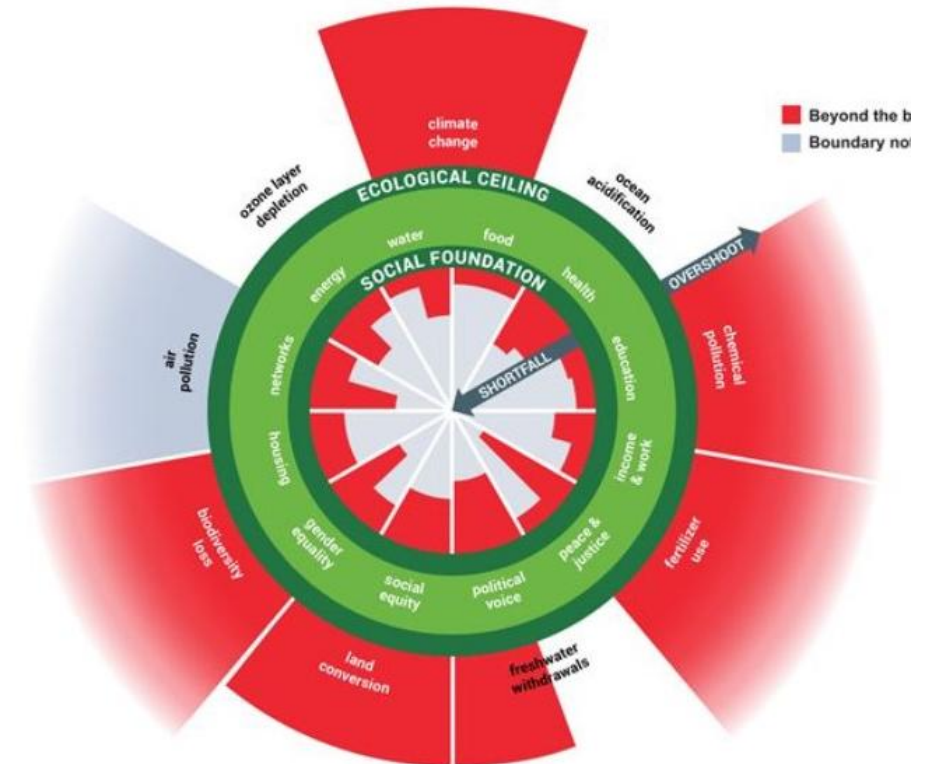
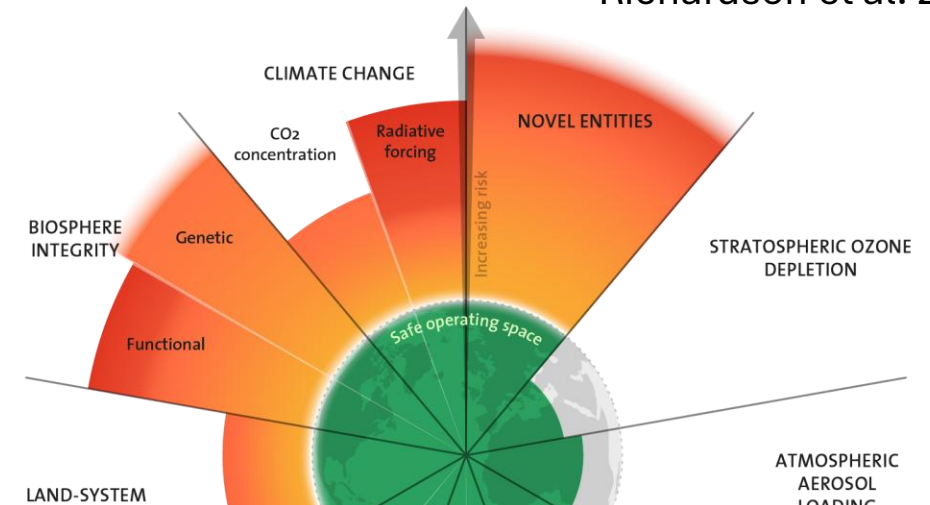
Hvorfor trenger vi systemendringer?

Thomas Røkås og Arild Vatn

I Spire sine lokaler, Mariboes gate 8, Oslo, 29.09.25

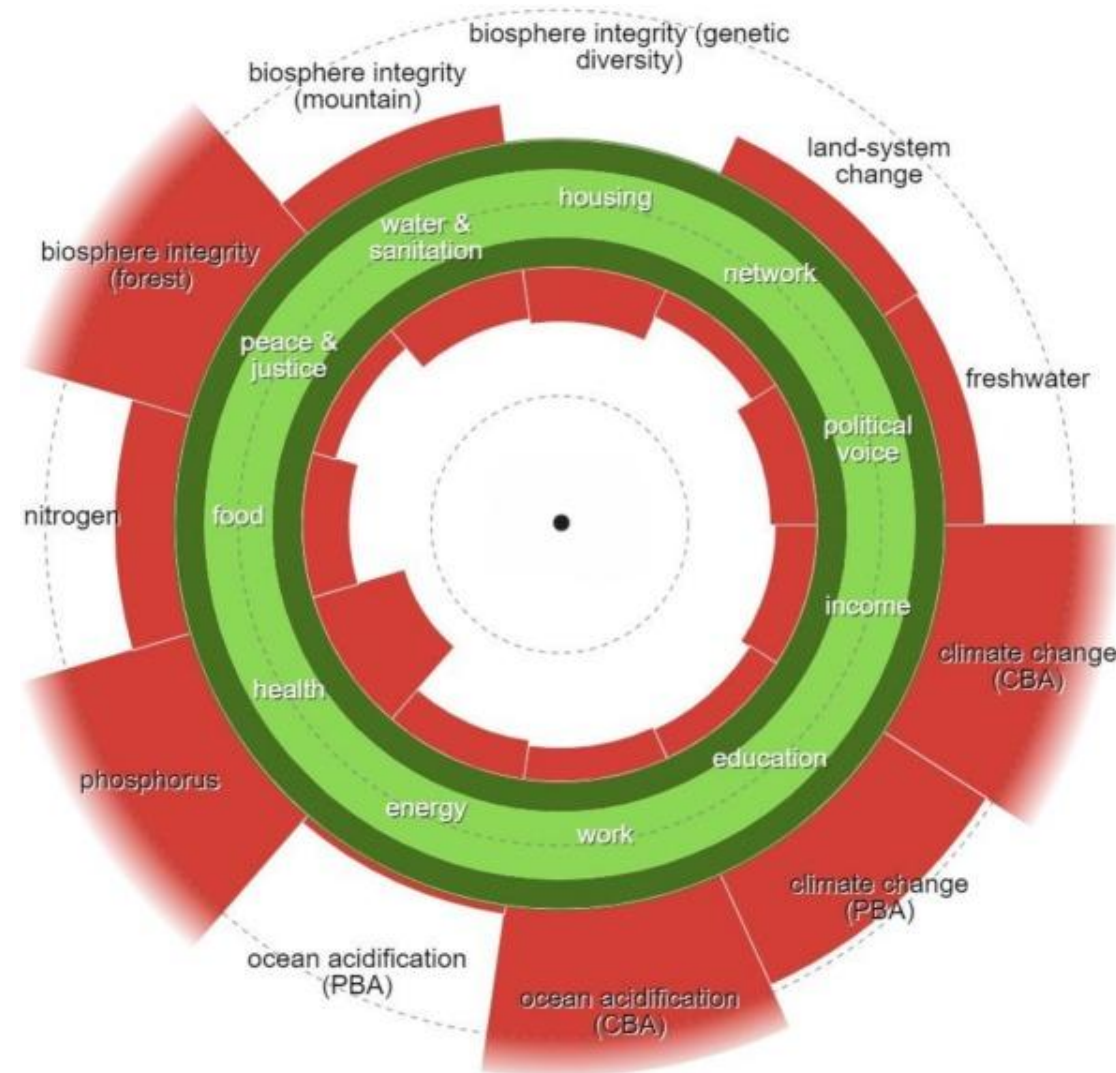
Situasjonsbilde

- Vi overskrider planetære tålegrenser (bruker for mye ressurser), og risikerer å passere viktige vippepunkter:
 - Klima – hurtig oppvarming truer irreversible endringer (e.g., Golfstrømmen, Amazonas, Grønlandsisen)
 - Arealendringer – massiv nedbygging av natur truer økosystem(tjenester) og biologisk mangfold
 - Forurensing; høyt forbruk av mineraler i jordbruket
- Samtidig med overforbruk i «rike» land, mangler fortsatt milliarder av mennesker i «fattigere» land tilgang på essensielle ressurser for å leve gode liv

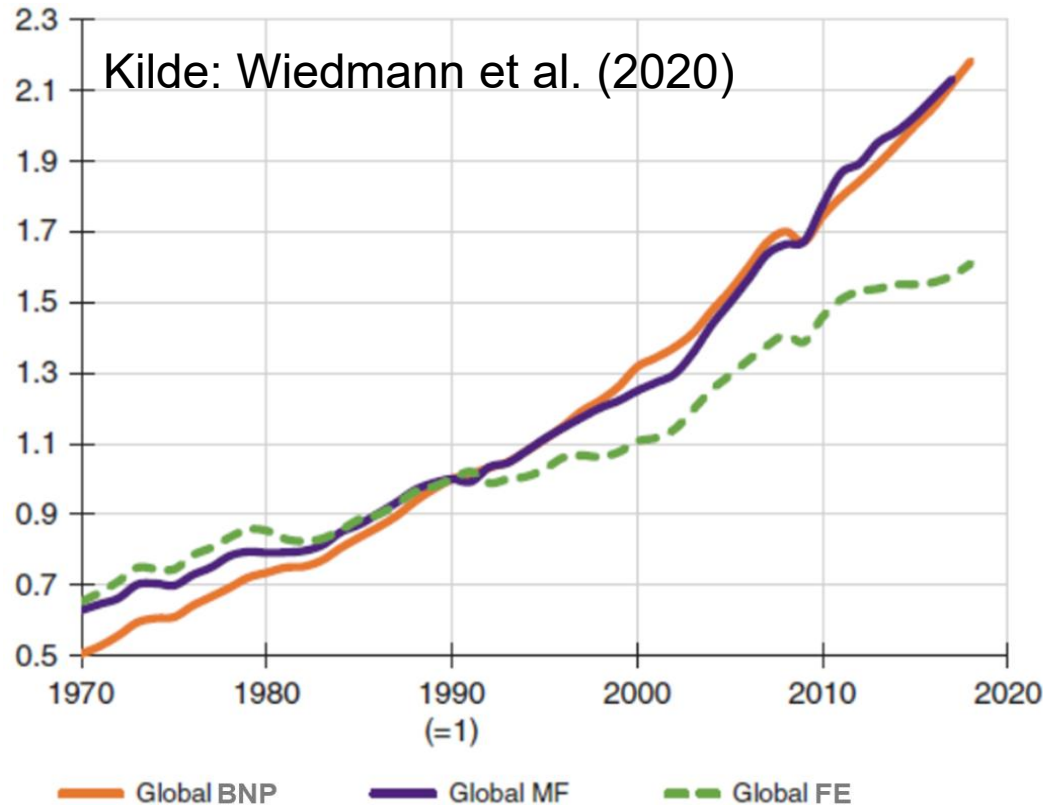
Norsk økonomi bidrar til denne ubalansen

- Norge overskrider 10 av 11 nasjonale tålegrenser, samtidig som at noen innbyggere ikke får dekt grunnleggende behov
- Vi har allerede overskredet vårt rettferdige klimabudsjett med 1284 MtCO₂e
- «Det norske paradokset»:
 - Vi flytter kostnadene ved et høyt forbruk og et relativt rent miljø «hjemme» til natur og mennesker på andre siden av jordklode, og framtidige generasjoner
- Det er strukturelle årsaker til dette

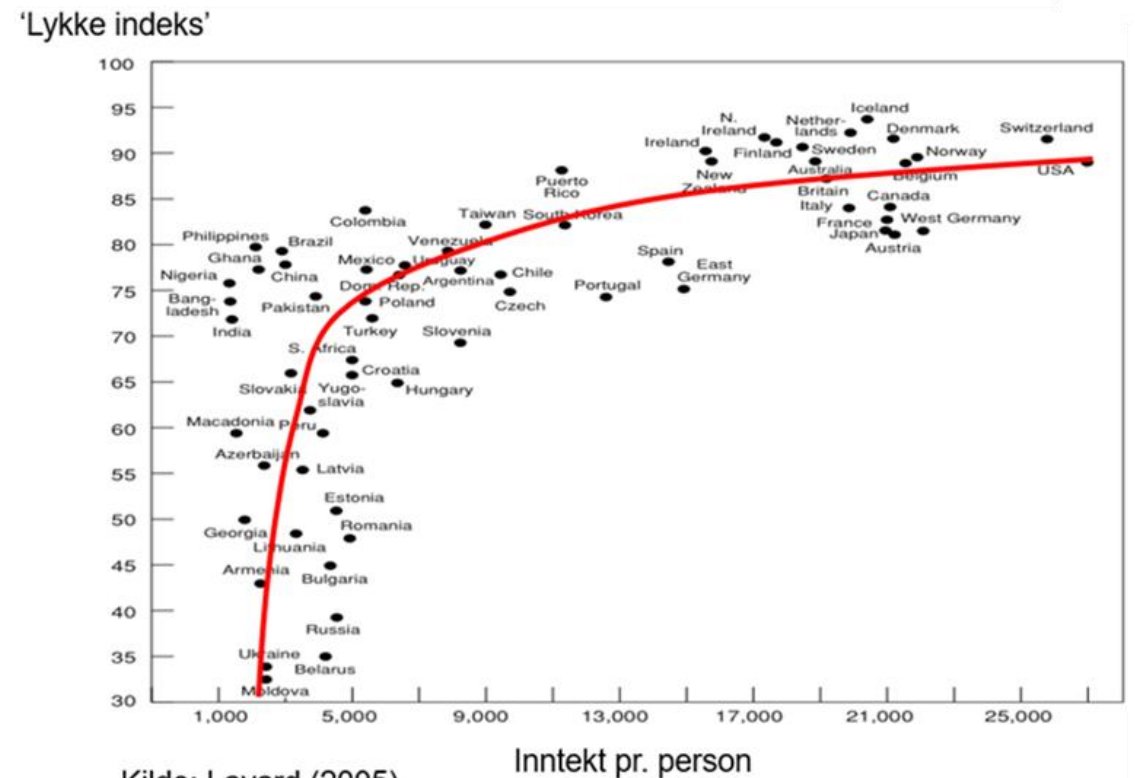

Vekst – ressursbruk og velferd

Noen viktige sammenhenger:

BNP: Bruttonasjonalprodukt
MF: Materialforbruk
FE: Fossil energi

Et system rigget for vekst

- **Grunnlogikk** i kapitalismen: Investeringer for **økt avkastning** (profitt) → økt produksjon
- Økonomisk vekst ble et **politisk mål** på 1950-tallet. Da også som grunnlag for ideen om en **velferdsstat** og utjevning – **klassekompromiss**
- De **strukturelle** utfordringene:
 - En økonomi – av vår type – som ikke vokser skaper (økte) **sosiale problemer**
 - En økonomi som vokser (uten grenser) skaper alvorlige **miljøproblemer**

De strukturelle utfordringene

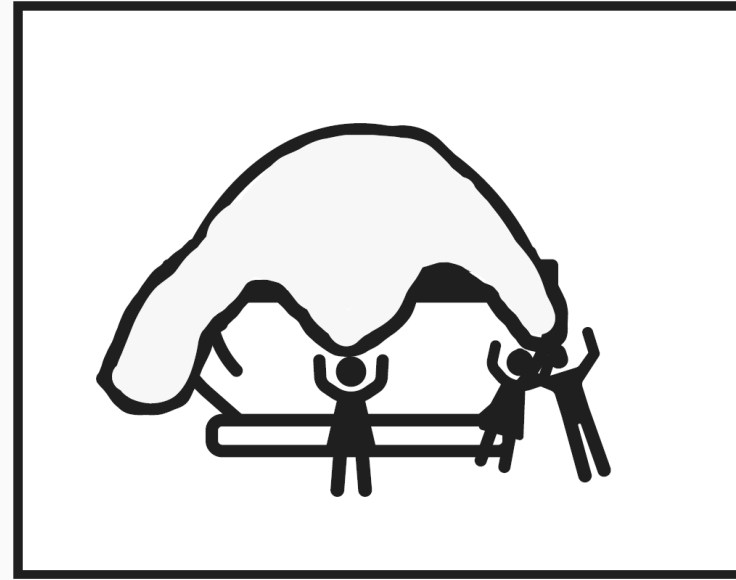
- De viktigste strukturelle utfordringene er **institusjonelle**
 - Reglene for **beslutninger** – politiske; økonomiske inkl. handelssystemene – favoriserer **kortsiktighet**, **egoisme**, interessene til de som allerede **har mest**, og er ute av stand til å løse **miljøproblemene**
- Utfordringen: Å bygge **institusjoner** som fremmer **felleskap** (sosial rasjonalitet), rettferdig **fordeling** og **langsiktighet**

Dagens politiske hovedstrategi

- Legge til rette for **vekst**
 - **Systemkrav**: Investeringer med mål om økt avkastning
 - Fortsatt en hovedstrategi til å **sikre utjevning...**
- Dersom det oppstår miljøproblemer – **regulere etter hvert** som de oppstår. Fokus på **teknologisk endring**
- Det er som å løpe etter en løpsk hest – vekst krever **naturressurser** som i sin tur skaper **avfall** 1:1
- I en natur med **vippepunkter**, er denne måten å tenke miljøpolitikk på fullstendig **uansvarlig**

Dominerende motstrategier i dag

- Klima og naturkrisene
 - **Miljøbevegelsen** er hovedaktør mht å motvirke disse
 - Men er mest fokusert på **enkeltsaker**
- Sosiale kriser
 - **Sosiale bevegelser** støtter de som faller utafor – som en **velferdsstat under press** ikke evner å inkludere

Systemendring er nødvendig

Vi er kommet til et punkt hvor vi
innser at vi ikke vil makte å
handtere de miljømessige og
sosiale krisene uten å foreta
grunnleggende
systemendringer

Men hvordan gjør vi det?

Plattform for en bærekraftig økonomi

Proessen så langt

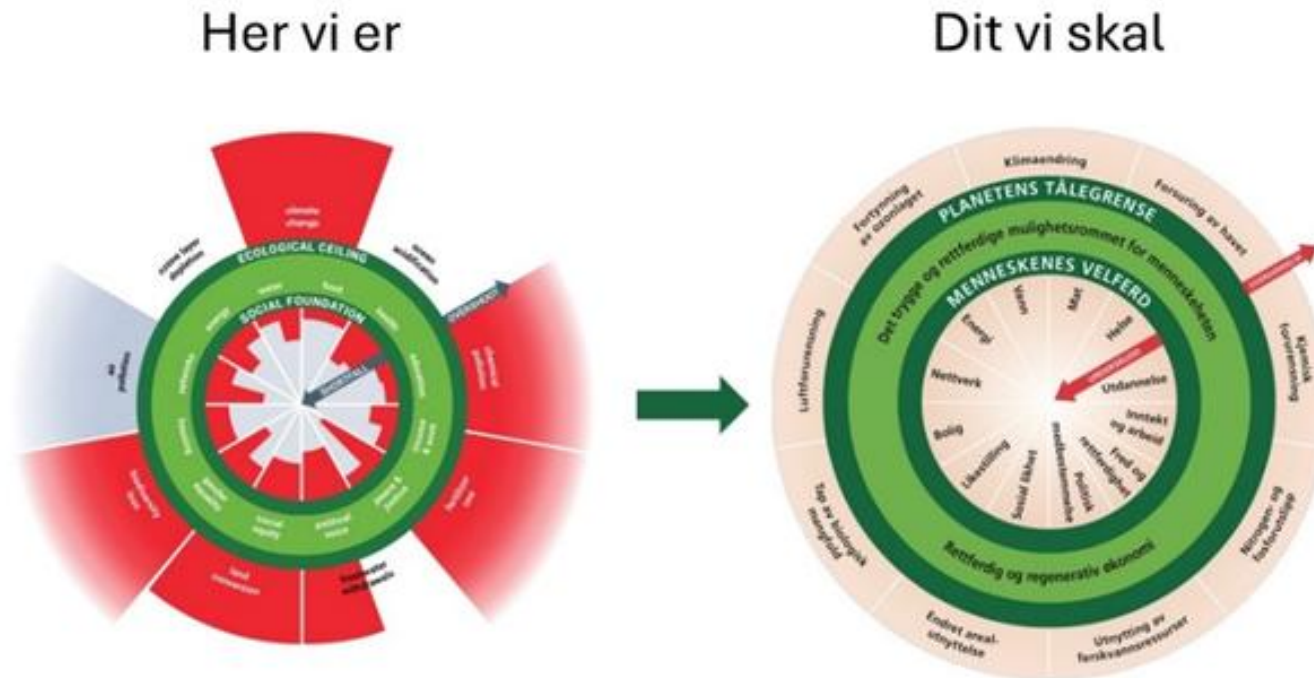
- Styret for **Nettverket Smultringøkonomi Norge** (NSN) initierte prosessen i 2024
- En **redaksjonskomité** bestående av representanter fra **NSN, Attac** og **Spire** ble nedsatt for å utarbeide en plattform for en bærekraftig økonomi
- Arbeidet ble avslutta våren 2025 og pr. dato er visjon og prinsipper støttet av flere organisasjoner som er medlemmer i NSN: Besteforeldrenes klimaaksjon, Samskapingslabben og Spire.

Plattformsnotatet

- Notatet består av
 - **Visjon**
 - Problembeskrivelse
 - **Prinsipper**
 - Vedlegg: Eksempler på konkretiseringer
- Levende dokument – prosess for årlig oppdatering

Visjonen

En bærekraftig økonomi er en økonomi som sikrer *livskvalitet for alle* i dag og i fremtiden innenfor *planetens tålegrenser*

Prinsippene

- Bygge økonomien på **demokratiske prinsipper**
- Se økonomien som **del av naturen**
- Skape en økonomi som **fordeler** arbeid, inntekt, ressurser og makt rettferdig
- Sikre at **grunnleggende behov** dekkes
- Vektlegge **helhet og inkludering**. Handlinger på ulike områder i samfunnet – økonomi, politikk, sivilsamfunn – påvirker hverandre og må sees i sammenheng
- Bygge økonomien slik at den **ikke er avhengig** av å **måtte vokse**
- Vektlegge **felleskap**; forme økonomien så den fremmer det **positive og skapende potensialet** hos mennesker, vår evne til samarbeid og omsorg
- Skape en økonomi som **gjenoppbygger natur**
- Sikre at omstillingsprosessen ivaretar **hensynet til alle som arbeider i næringer som må nedskaleres** eller omstilles
- Sikre **meningsfylt arbeid** for alle

Strategi

- Tre elementer til generell strategi
 - **Engasjere og koordinere** sivilt samfunn på tvers av miljøbevegelsen og sosialt orienterte organisasjoner
 - **Endre** den samfunnsmessige **diskursen** – e.g., vekstideologien; forståelsen av endringsbehovene
 - Foreslå og **mobilisere** for **systemendringer** som kan få **demokratisk** basert støtte i dag og som samtidig har i seg kapasitet til **dypere strukturelle endringer**
- Konkrete strategier må **utvikles i fellesskap**, samtidig som deltakende organisasjoner må **utnytte sine fortrinn**
- NSN vil organisere møteplasser. Neste møteplass er 6. november – under Smultringfestivalen (6. – 8. november)

Intro til gruppearbeid

- Grupper på 5 personer
- To sesjoner på henholdsvis 20 og 40 min., 1 spm. per sesjon
- 10 min pause mellom sesjonene og før påfølgende fellesdiskusjon

Spørsmål 1 (20 min. diskusjon)

Det er ønskelig med tilbakemeldinger på plattforms-notatet på et overordnet plan (e.g., ikke språklige endringer osv.) →

Er vi enige i innholdet? Er dette mål, beskrivelser og prinsipper som treffer? Eventuelt hva mangler?

Vi ber om at det lages et kortfattet referat fra samtalen som sendes til Thomas Røkås

Spørsmål 2 (40 min. diskusjon)

Hvordan kan vi i felleskap arbeide mer systemorientert, med plattforms-initiativet som utgangspunkt?

Identifiser barrierer og muligheter for å arbeide mer systemorientert

Vi ber om at det lages et kortfattet referat fra samtalen som sendes til Thomas Røkås

Felles diskusjon

- Bidrag og argumenter i felles dialog
- (Altså ikke oppsummering av diskusjonene i gruppene, men samtale om veien videre der det trekkes på erfaringene fra gruppesamtalene)
- Først om spm. 1 (kort, mer i detalj 6 nov.)
- Deretter spm. 2

Oppsummering

Neste steg

- Ønskelig at dere sprer informasjon om plattformen
- De som representerer organisasjon, informere om at det finnes og starte interne diskusjoner / hvordan forholde seg til dette initiativet
 - Ønskelig å rapportere tilbake til 6 november - ny samling på Smultringfestivalen